

**KERKVERBAND
'N GEREFORMEERDE-KERKREGTELIKE
OORSIG**

Dr. A. le R. du Plooy

1 INLEIDING

Die begrip kerkverband is 'n uitdrukking waarmee die gereformeerde kerkreg dikwels opereer, en tog kom dit as sodanig nie in die Nuwe Testament voor nie (Bouwman, I, 1928, p.244; Pont, 1981, p.23). Daarenteen staan die woord kerk (ekklésia) in die Nuwe Testament besonder sentraal. Dit is feitlik vanselfsprekend dat 'n suiwere Nuwe Testamentiese kerkbegrip die voorwaarde is vir die korrekte siening van die begrip kerkverband.

Ongelukkig is dit waar dat 'n suiwere Nuwe Testamentiese ekklesiologie in die verloop van die geskiedenis deur allerlei teologiese strominge negatief beïnvloed en selfs verdring is (vgl. Kùng, 1967, p.12; Van Wyk, 1968, p.14; Spoelstra, 1980, pp.26-27). Dit is opmerklik dat die negentiende en twintigste eeuse literatuur oor die gereformeerde ekklesiologie aantoon hoe die begrip kerkverband telkens in die brandpunt van polemieke gestaan het. Sedert die Doleanse aan die einde van die vorige eeu tot vandag het dit in sowel Nederland as in Suid-Afrika byvoorbeeld telkens besondere belangstelling omtok.

Sekere kernvrae wat herhaaldelik na vore kom, is die volgende: Wat is die verhouding tussen 'n plaaslike kerk en kerkverband?

Het ons in die begrippe kerk en kerkverband met 'n dualisme of selfs net met 'n dualiteit te doen?

Sou ons kon sê dat die plaaslike kerk en die kerkverband twee onderskeibare liggame of institute is?

Wie staan in kerkverband met mekaar?

Is daar grense vir die eenheid in kerkverband?

Het die sogenaamde kerkverband groter mag en gesag as die plaaslike kerk?

(Vgl. Handeling Tussenkerklike Kommissie, 1977; hierin is dit duidelik dat sekere van die vrae hierbo feitlik staande agendapunte is.)

In hierdie werkstuk wil ons nie probeer om die probleem in sy volle omvang te behandel nie. Ons bepaal ons hoofsaaklik, en dan ook nog kursories by 'n ontginning van enkele grondliggende kerkregtelike riglyne wat in die Nuwe Testament gefundeer kan word. Ons benader die probleem op prinsipiële wyse, en gee agtereenvolgens aandag aan:

* Die fundering van die begrippe kerk en kerkverband.

* Die Nuwe Testamentiese betekenis en gebruik van die woord ekklésia, en die daaruit voortvloeiende noodwendigheid tot die beleving van kerkverband.

* Die wesenenskappe van die kerk, en insgelyks die eis tot die beleving van kerkverband.

* Enkele normatiewe voorbeelde van die beleving van kerkverband in die Nuwe Testament.

* 'n Kort oorsig oor die toepassing van die prinsipes in die historie.

2. KONINKRYK — KERK

Eienaardig genoeg begin ons die behandeling van die onderwerp nie by die begrip kerk nie, maar by die begrip koninkryk van God. Die begrip koninkryk van God is nie net die sentrale gedagte van die Nuwe Testament nie (vgl. Ridderbos, 1957, p.9; en 1972, p.5), maar daar is 'n baie logiese weg van die koninkryk tot die kerk in die Nuwe Testament (vgl. Küng, 1971, p.78; Ridderbos, 1957, p.21). Wie wil deurdring tot 'n suiwer kerkbegrip sal moet rekening hou met die feit dat die koninkryk van God en die kerk van Jesus Christus in 'n besondere verhouding met mekaar staan.

'n Opvallende feit in die Nuwe Testamentiese openbaring is dat die begrip koninkryk van God in die evangelies besonder sentraal staan. Dit word hierin meer as 110 keer gebruik; in Lukas ongeveer 40 keer. In die res van die Nuwe Testament vind ons feitlik die omgekeerde: terwyl die woord *ekklesia* in die evangelies, slegs ook in Matteus 16:18 en 18:17 net drie maal voorkom, word die woord kerk baie algemeen gebruik. Lukas maak in die boek Handelingte slegs sewe keer gebruik van die woord koninkryk van God, en Paulus gebruik dit weinig in vergelyking met die woord kerk (vgl. Küng, 1971, pp. 88-89). Ons sou kon beweer dat Pinkster hierin 'n soort skeidingspunt is, want daarna verdwyn die begrip koninkryk weer op die agtergrond, hoewel die saak hoe langer hoe meer ontvou (vgl. Snyman en Floor, 1968, pp.49 e.v.).

Ons hoef nie hiermee in 'n verleentheid te wees nie; dit beteken nie dat die kerk van tweederangse waarde in vergelyking met die koninkryk is nie, of dat die kerk nou maar die gevolg is van die wegbly van die koninkryk nie (vgl. hieroor die standpunt van Loisy; "Jesus het die koninkryk verkondig, en wat gekom het, was die kerk" — Küng, 1971, p.43; ook Ridderbos, 1972, pp.289-291; Conzelmann, 1969, pp.32-34).

Ten opsigte van die verhouding koninkryk-kerk bestaan daar deur die eeue twee ekstreme standpunte wat ons albei wil afwys. Die een rigting maak dit totaal los van mekaar of skep 'n kritiese distansie daartussen, en die ander rigting gaan weer die weg op om koninkryk en kerk volkome met mekaar te identifiseer.

Die eerste rigting se geslagsregister lê sover terug soos die Montanisme, Novatianisme en Donatisme — rigtings wat in reaksie was teen die sondige aard van die kerk en op soek was na 'n onbevleete kerk (vgl. Duvenage, 1969, p.115; Berkhof, 1969, p. 228). Langs dieselfde lyne vind ons die gedagtes van die Wederdopers in die sestiende eeu. Uiteindelik loop dit uit op die denke dat die kerk 'n sosiologiese, menslike instelling is terwyl die koninkryk dan 'n suiwer geestelike karakter het — denke gevoed deur die filosofie van Kant, Hegel en Schleiermacher. Dit is opvallend dat die Kollegialisme in hierdie tydperk begin bloei het. Dit was niks anders as die toepassing van die revolusionêre en liberale denkbeelde op die kerk nie: die kerk is beskou as 'n vrye en gelyke gemeenskap wat mense tot stand gebring het, en wat vry is om die leiding daarvan op te dra aan sekere charismatiese mense en hulle met gesag te mandateer skei dan die kerk van die koninkryk. Plaaslike kerke kan saamgevoeg

(vgl. Bouwman, I, 1928, p.3; Slaich, 1969, pp.13-15). Die Kollegialisme word in een instituut, maar los van die koninkryk van God en as die produk van die menslike wil.

Die tweede rigting, waarin die koninkryk en die kerk volledig met mekaar geïdentifiseer word, vind natuurlik sy vernaamste eksponent in die Rooms Katolieke Kerk. Hiervolgens word die sigbare, institutêre en hiërargies-sakramentele kerk vereenselwig met die koninkryk van God (Berkhof, 1969, pp.232 e.v.; Jonker, 1977, p.7). Hierdie rigting het van die kerk een sigbare wêreldkerk en een groot ryksinstituut gemaak (vgl. Plöchl, 1960; Lindijer, p.96).

Sonder om in te gaan op die eskatologiese rigtings wat vanaf die begin van die twintigste eeu die teologiese denke begin oorheers het, kan die stelling gemaak word dat daar van toe af begin begryp is dat die kerk 'n transendente karakter het (vgl. Duvenage, 1962, p.40). Dit was veral as gevolg van die Bi-polêre eskatologiese denke dat daar deurgedring is tot die besef dat die koninkryk van God reeds in die persoon, woord en werk van Christus 'n teenwoordige werklikheid geword het, en tog ook eers met die voleinding ten volle teenwoordig sal wees (vgl. T. van der Walt, 1962).

Die koninkryk van God het so naby gekom dat die Koning, Jesus Christus, al self teenwoordig is; dat daar in Hom 'n nuwe volk inbegrepe is wat tegelyk ook die voortsetting van die ware Israel is (vgl. Floor, 1969, hoofstuk II; Theron, 1978, pp.41-43).

Van die begin af begin Jesus om vir Hom 'n volk te vergader. Aanvanklik net 'n klein kuddetjie van twaalf, maar in hulle reeds die volle getal van die twaalf maal twaalf duisend verseëlde waarvan ons lees in Openbaring 7 : 4 (Theron, 1978, p.40; Ridderbos, 1972, p. 185).

De optrede van Christus het van die begin af 'n skeidende en vergaderende effek gehad (Mt. 10 : 34-36), en die volk wat rondom Hom vergader, word met 'n verskeidenheid van name aangedui (vgl. Minear, 1960; Roberts, 1979, p.92; Ridderbos, 1972, p.302). Eindelik word hulle deur Jesus aangedui as die ekklesía (Mt. 16 : 18, 18 : 17). Snyman en Floor (1969, p.41) stel dat die prediking van die koninkryk van God van die begin af kerkvormend gewerk het. Eindelik het Jesus vir sy volk gesterf en opgestaan en sy Gees oor hulle uitgestort (vgl. ook Küng, 1971, p.76).

Die ontstaan van die kerk vloei dus logies voort uit sy koms, sy bediening en prediking van die koninkryk van die Hemele (vgl. Van der Linde, 1965, p.27). Die nuwe volk wat met die koms van Christus en sy Gees so naby gekom het, is 'n nuwe gemeenskap wat die name van geroepenes, heiliges en ekklesía dra (Küng, 1971, p.80). So is die kerk die realisering van die koninkryk, want in die kerk het God in Christus 'n volk verkies en geroep wat Hom wil dien en gehoorsaam, en is die kerk die domein waarin die heerskappy van die Christus-Koning bely word.

Eensyds is die kerk dan die vrug van die koninkryk, en andersyds die instrument waardeur die koninkryk verkondig word en moet groei totdat God dit self by die voleinding volledig sal laat realiseer (vgl. ook Van der Linde, 1978).

Samevattend kan ons die volgende opmerkings maak:

* Die belydenis dat Jesus die Christus, die Seun van God is (Mt. 16) is in wese 'n belydenis van die koninkryk van God. Hierdie belydenis was nie net die faktor wat aanleiding tot die totstandkoming van die Nuwe Testamentiese kerk gegee het nie, maar dit is ook die grootste faktor wat gelowiges individueel en as kerke saambind — of by gebrek of verminking daarvan die faktor wat kerke verdeel (vgl. ook Snyman en Floor, 1969, p.36).

* Die diepste motief vir die eenheidsband tussen kerke is geleë in die geloofsbelydenis dat Christus Koning is van sy ryk en die Hoof is van sy kerk.

* Dit is hierdie een kerk van Christus wat tegelyk erfgename is van die koninkryk: en seuns en erfgename van die koninkryk is inderdaad broers (vgl. Du Toit, 1978, p.108).

* Elke plaaslike kerk ontsluit deur die prediking van die evangelie van die koninkryk van die Hemele een en dieselfde koninkryk. Op hierdie wyse word gelowiges tot die koninkryk toegelaat (vgl. Sondag 31, Heidelbergse kategismus), Dus, in die koninkryk van God vind kerke hul diepste eenheid en onderlinge verbondenheid.

3. DIE KERK

Namate die begrip koninkryk van God sedert Pinkster op die agtergrond verskuif, staan die begrip ekklesia al meer sentraal. Die kerk is die voortsetting van die Godsvolk van die Ou Testament, en insoverre die kerk die volk van God is, is dit in sy diepste wese die liggaam van Christus. Hierdie heilshistoriese en christologiese verstaanswyse van die kerk is ook vir die doeleindes van ons onderwerp van groot belang.

In die Nuwe Testament het die woord ekklesia sowel 'n heilshistoriese as 'n christologiese betekenis.

Ekklesia is eerstens 'n heilshistoriese begrip: die volk van God word in die Nuwe Testament met dieselfde naam as die Ou Testamentiese volk benoem. Die woord ekklesia is in die Septuaginta reeds die vertaling van die Hebreeuse woord qáhál (die terminus technicus vir die volk van Jahwe in die ou bedeling. Vgl. Schmidt, 1968, p.513; Duvenage, 1962, p.42). Wanneer die Here in Matteus 16 en 18, en ook die apostels in hulle geskrifte die volk van God met die woord ekklesia aandui, betrek hulle die Nuwe Testamentiese volk van God by 'n geskiedenis wat by Adam en veral by Abraham begin het, en sal deurgaan tot by die voleinding (Ridderbos, 1966, p.371). Dit is tegelyk ook die geskiedenis van een volk wat in Christus as die enigste Regverdige uit Israel behoue gebly het, en waarin die nuwe volk weer deur die geloof ingeënt word (vgl. Jes. 11 : 1 e.v.; Floor, 1969, pp. 35-40; Ridderbos, 1966, pp.371 e.v.).

Dit is egter opmerklik dat die heilshistoriese begrip ekklesia nie net verwys na die universele kerk nie, maar ook na die plaaslike kerk (vgl. Hand. 18 : 10; Coetzee, 1965, pp.42 e.v.). Dus, hoewel die een volk van God onder baie volke en nasies uitgebrei het, word hulle nie daarmee meer volke van God nie; hulle bly soos in die Ou Testament steeds een volk van God. Deur 'n hegte band tussen

die plaaslike kerke waarin die volk van God gelokaliseer het, sal die kerke steeds een volk van God in die wêreld wees.

Daar kan dus geen ander afleiding gemaak word nie as dat die begrip kerkverband reeds in die heilshistoriese begrip ekklesia opgesluit lê.

Net soos wat kerkverband reeds in die heilshistoriese volk van God opgesluit lê, so vind ons dat dit selfs meer eksplisiet die geval is wanneer die ekklesia as die liggaam van Christus getipeer word (vgl. Roberts, 1979, p.93; Theron, 1978, pp.42-43).

Sonder om daarop in te gaan, maak ons slegs melding van die feit dat ons twee aanverwante beelde in die Nuwe Testament het, naamlik die Hoof-liggaam beeld en die liggaam-van-Christus beeld (vgl. Van der Walt, 1976, pp.44 e.v.).

Die beelde verkondig onder meer dat ons in Christus inbegrepe is, en almal lede van een liggaam onder heerskappy van een Hoof lewe (vgl. Snyman en Floor, 1969, p.54; Roberts, 1979, pp.96 e.v.).

Die meer ekklesiologies-gerigte liggaam-van-Christus beeld beklemtoon veral ook die onderlinge verbondenheid tussen die lede van die liggaam van Christus — nie net soos hulle plaaslik as liggaam van Christus vergader is nie, maar ook tussen plaaslike kerke vanweë een gemeenskaplike verbondenheid aan Christus (vgl. Van der Walt, 1976, p.54).

Snyman (1977, pp.41 e.v.) meen dat die liggaam-van-Christus beeld sowel 'n organiese as organisatoriese eenheid tussen die lede van dieselfde liggaam verkondig, en dat dit ons onder meer by die institutêre karakter van die kerk bring: lede van een liggaam is van mekaar afhanklik; hulle moet mekaar dra en ondersteun. Christus self het juis ook genadegawes en ampte in die een liggaam gegee om die kerk toe te rus en deur deugdelike organisasie die groei en opbou van die kerk te dien (vgl. 1 Kor. 12; Rm. 12; Ef. 4:7 e.v.; ook Roberts, 1979, pp.102 e.v.).

Hierdie christologiese begrip ekklesia veronderstel dus dat kerke met mekaar in kerkverband sal lewe, en derhalwe sit die begrip kerkverband ook in die woord ekklesia opgesluit.

Ten opsigte van die betekenis en gebruik van die woord ekklesia in sy enkelvoud en meervoud, is dit treffend dat die Nuwe Testament uiters konsekwent daarin is.

Skrywer hiervan het in 'n proefskrif besondere aandag aan hierdie saak gegee, en dit het sonder twyfel duidelik geword dat die Nuwe Testament slegs 'n plaaslike en universele betekenis aan die woord ekklesia heg (vgl. Du Plooy, 1982, pp.81-111).

Ons beskou dit as 'n leemte en selfs as 'n deformasie van die kerk dat daar in die verloop van tyd in 'n mindere en meerdere mate van die Nuwe Testamentiese gebruik van die woord kerk afgewyk is. 'n Algemene neiging is om die aksent van die plaaslike kerk na die vorming van groter organisasies te verplaas, en om dan ook nog hierdie groter organisasies verkeerdelik met die naam kerk in korporatiewe en institutêre sin te vereer (vgl. Schmidt, 1968, p.535).

Ten opsigte van die verhouding tussen die algemene en plaaslike betekenis van die woord kerk, kan ons volstaan deur te sê dat die

plaaslike kerk die algemene kerk op 'n bepaalde plek is (vgl. Snyman, 1977, p.45; Schmidt, 1968, pp.506-507; Küng, 1971, p.86).

Paulus het nooit 'n groep plaaslike kerke in 'n bepaalde gebied of provinsie met die enkelvoud ekklesia aangedui nie, maar praat konsekwent van die "kerke van die heidene" (Rm. 16 : 4) of van die "kerke van Judea wat in Christus is" (Gl. 1 : 22 en 1 Ts. 2 : 14). Die enigste skynbare uitsondering hier is Handeling 9 : 31. Die beste lesing van ekklesia hier is inderdaad 'n enkelvoud, hoewel dit tekskrities tans nog ietwat onseker is. 'n Deeglike openbaringshistoriese, kanoniese en eksegetiese analise van hierdie teks laat blyk myns insiens sonder twyfel dat hierdie verwysing na die kerk op die kerk van Jerusalem in verstrooiing sinspeel (vgl. Du Plooy, 1982, pp. 105 e.v.; Bruce, 1977, p.208; Kamphuis, 1966, pp. 99-100; Grosheide, 1955, p.330).

Ons bevinding in hierdie verband is dat die Nuwe Testamenteiese konsekwente gebruik van die woord kerk in menige opsig uniek is. Dit is radikaal anders as die gebruik van die woord sinagoge in die Joodse literatuur. Die sinagoges was ook plaaslike gemeenskappe, maar die groot hoeveelheid sinagoges was feitlik 'n toonbeeld van die versplintering van die Joodse volk en elke sinagoge was beskou as 'n ecclesiola in ecclesia. Tussen die sinagoges was daar geen hegte band nie, want elkeen was beskou as 'n geslote kring van regverdige wat onderling met mekaar in konflik was (vgl. Schrage, 1971, p.805).

Hierteenoor het Paulus die kerk van Jesus Christus in 'n bepaalde streek met mekaar verbind en in een asem as byvoorbeeld "kerke van Galasië" of "kerke van Judea" aangespreek. Hulle het een gemeenskaplike geloof in Christus in gemeen, en is daarom deel van mekaar en ook van kerke op ander plekke.

Daar is net een universele kerk van Christus wat op baie plekke bestaan en wat almal met mekaar in een kerkverband staan. Die bestaan van selfstandige plaaslike kerke hef nie die eenheid in Christus en eenheid met mekaar op nie, maar moet inteendeel ook deur die kerke belewe word.

Die beleving van die onderlinge eenheid is 'n imperatief. Dit word veral duidelik as ons vervolgens let op die wesenseienskappe van die kerk.

4 DIE WESENSEIENSKAPPE VAN DIE KERK

God het in Christus sy kerk met 'n pragtige kleed beklee waarin bepaalde versieringe van eenheid, heiligheid, algemeenheid en apostoliteit pragtig ingewef is (vgl. geloofsbelydenis van Nicéa en apostoliese geloofsbelydenis).

Hierdie vier wesenseienskappe van die kerk is gawes van God maar tegelyk ook 'n opgawe; 'n indikatief en 'n imperatief; dit is onderling vervleg, kan wel onderskei word, maar kan nooit van mekaar geskei word nie (vgl. Heyns, 1977, p.114; Küng, 1971, pp.263-359; Du Plooy, 1982, pp.130 e.v. vir verdere verwysings).

Nie een van hierdie wesenseienskappe mag tot die vlak van die onsigbare sy van die kerk beperk word nie (vgl. Runia, 1963, pp.

85-89). Daar mag ook nie 'n dualistiese spanning tussen die sigbare en onsigbare karakter van die kerk ontstaan deurdat die een karaktertrek oorbeklemtoon word in vergelyking met die ander nie (vgl. veral Calvyn, *Institusie*, IV, 1, 3 en 7; Theron, 1978, pp.118-119; Snyman, 1977, p.43). Kuyper se ekklesiologiese onderskeidings van die kerk as instituut en organisme het hom daartoe gebring om te beweer dat die wesenseienskappe van die kerk alleenlik van toepassing is op die kerk as organisme wat wesenlik ook onsigbaar is (Kuyper, s.j., p.4).

Daar bestaan sekerlik geen twyfel oor die feit dat die kerk van Christus 'n eenheid is nie; dit kan onder meer vanuit die koninkryksperspektief en verder uit teosentriese, christologiese, heilshistoriese, pneumatologiese, soteriologiese, eskatologiese en verbondsmotiewe duidelik verstaan word (vgl. Du Plooy, 1979, pp.77-79; 1982; p.131).

Kerkverband vloei logies voort uit die eenheid van die kerk. Verder in die kerke ook geroep om die eenheid in Christus sigbaar te vergestalt aangesien die eenheid tegelyk 'n indikatief en imperatief is (vgl. Snyman, 1977, pp.30 en 46). Dit lei nie tot 'n institutêre eenheid, of een wêreldkerk nie, maar tot 'n organiese en dinamiese beleving van die eenheid in Christus.

Die kerk is tegelyk ook 'n heilige gemeenskap; 'n afgesonderde heilige volk van God en die heilige liggaam van Christus. Vanuit christologiese en heilshistoriese karaktertrekke gesien, is die kerk van Christus in sy geheel 'n gemeenskap van heiliges wat in 'n innige relasie tot die heilige God en tot 'n ewe hegte verhouding met mekaar staan (vgl. Du Plooy, 1982, pp.140 e.v.; Küng, 1971, pp.324 e.v.).

Daarom is dit duidelik waarom die benaming heiliges oral van krag geword het waar kerke ontstaan het (Ridderbos, 1966, p.369). Die woord *hagioi* is sinoniem met *ekklésia* (a.w. p.368).

In 1 Korintiërs 14 : 33 praat Paulus van "al die gemeentes van die heiliges". Hiermee onderskei hy die kerke afsonderlik en tesame van die profane Griekse *ekklésiai*, en word dit duidelik dat die Christelike kerke een onderskeibare verband in die Hellenistiese wêreld vorm (vgl. ook Schmidt, 1968, p.507). In lyn hiermee praat Petrus (1 : 2 : 9) van die een kerk van Christus as "'n heilige volk".

In hierdie verband is tekste soos 1 Korintiërs 1 : 2 en 2 : 1 : 1 belangrik: hierin word dit duidelik dat die kerk in Korinte *saam met* al die ander kerke een heilige gemeenskap vorm. Pop (1965, p.12) wys daarop dat Paulus die Korintiërs moes vermaan omdat hulle geneig was tot independentisme (vgl. ook Grosheide, 1957, p.37). Paulus het die Korintiërs dikwels daarop gewys dat hulle nie moet lewe asof hulle met niemand iets in gemeen het nie (vgl. 1 Kor. 12 : 12, 14 : 33b en 36). Hierin word dit duidelik dat independentisme 'n sonde van onheilige verwaandheid is.

Die kerk is ook geroep om heilig te wees (1 Pt. 1 : 3-2 : 10). Ter wille hiervan het God die sleutelmag aan die kerk gegee (Mt. 16 : 19; 18 : 18), en so is die kerk 'n regsgemeenskap wat moet oordeel wat reg en verkeerd is, en moet besluit wie tot die koninkryk van die hemele toegelaat of daaruit gesluit moet word (vgl. Visser, 1978,

pp.76 e.v.). Dit is primêr die taak van elke plaaslike kerk wat die sleutels hanteer (vgl. Sadler, 1979, p.80; Visser, 1978, pp.86 e.v.). 'n Deeglike analise van 1 Korintiërs 12 : 28, Efesiërs 4 : 11 e.v. en veral 1 Korintiërs 5 : 12 tot 6 : 2 laat blyk egter dat kerke in kerkverband soms 'n meewerkende subjek is in die bediening van die sleutelmag van die tug ter wille van die heiligheid van die kerk en tot eer van God. Daar moet soms gesamentlik oor die vereistes van die Woord geoordeel en besluit word sodat die Woord bo alles reg verstaan kan word en sodat elke kerk steeds die merktekens van die ware kerk sal vertoon (vgl. Du Plooy, 1982, pp.151 e.v.).

Uit bogenoemde tekste word dit ook duidelik dat die kerke in kerkverband 'n heilige en andersoortige gemeenskap in die wêreld met 'u eiesoortige reg vorm, die reg van sy Hoof en Koning. Daarom mag hy sy verantwoordelikheid om reg te spreek nie aan dié wat buite is, of aan mense of regbanke van die wêreld oordra of opdra nie, want dan bestaan daar geen waarborg dat daar met die Koningsreg van Christus alleen geoordeel sal word nie. Hier verwys ons natuurlik na regsake wat kerklik van aard is en in die kerke deur kerke behandel moet word.

Die begrippe katolisiteit en ekumenisiteit laat blyk dat daar geen grense vir die kerkverband is nie.

Die begrip katolisiteit wil uitdrukking gee aan die feit dat die koninkryk van God oor die ganse wêreld, tot aan die uiterste van die aarde verkondig moet word, en dat kerke oral moet ontstaan en bestaan (Mt. 28 : 19, Mk. 16 : 15, Hand. 1 : 8). Dit gaan vir God om die hele wêreld — sy wêreld wat die Satan wederregtelik beset het (Bavinck, 1968, p.5). In Christus is God besig om sy kerk as die nuwe skepping op die aarde te plant (vgl. Theron, 1978, pp.64-73).

Die vraag is egter nie net óf die evangelie die hele wêreld binnedring nie, maar ook hoe dit in volle waarheid die wêreld deurdring (Heyns, 1977, p.138). Diit moet die liggaam van Christus in al sy volheid wees wat gestalte in die wêreld verkry (vgl. Pelser, 1976).

Namate die evangelie in die hele ekumene (= bewoonde wêreld — Grosheide, 1954, p.362; Pelser, 1976, p.344) verkondig word, groei die een kerk uit 'n sendende en verkondigende kerk totdat dit al die nasies deurdring het. Elke kerk wat op hierdie manier ontstaan, is weliswaar selfstandig, maar hy behou die band met die kerk en kerke wat aan hom die evangelie verkondig het. Dit blyk duidelik uit tekste soos 1 Korintiërs 14 : 36 en Romeine 15 : 27 (vgl. hierby Ridderbos, 1959, p.337; Murray, 1979, p.219; Pop, 1965, p.341).

Die apostolisiteit van die kerk wil die historiese en leerstellige kontinuïteit van die kerk van alle tye met betrekking tot sy oorsprong, leer en diens aandui (vgl. Heyns, 1977, p.148). Dit wil uitdrukking gee aan die feit dat elke kerk op een en dieselfde fundamente van die apostels, met Christus as die Hoeksteen, gebou is (Ef. 2 : 20, Kol. 2 : 17).

Kragtens die apostoliese karakter van die kerk is die kerke almal en te alle tye soos een groot familie met bande wat almal soos een huisgesin aan een Vader vasbind.

Wanneer 'n kerk nie meer apostolies is nie, is hy daarmee ook geen kerk van Christus nie, want dan het hy losgeraak van sy fundamente. Soos die apostels op al die kerke ag gegee het (vgl. 2 Kor. 11 : 28), moet die kerk wat in die leer van die apostels geanker is, ook op mekaar ag gee sodat elke kerk altyd die merktekens van die ware kerk sal vertoon.

Wanneer die kerk werklik apostolies is, sal hy ook tot 'n werklike vergestaltung kom van wat hy in wese is, naamlik een, heilige en katolieke kerk van Jesus Christus.

Ons konklusie is dat die wesenseienskappe van die kerk die beleving van die eenheid in kerkverband 'n absolute vereiste maak.

5. ENKELE ASPEKTE VAN DIE BELEWING VAN KERKVERBAND IN DIE NUWE TESTAMENT

De Boor (1965, pp.188-189) maak die bewering dat die jong kerke — ook nog in die tyd van Paulus — kongregasionalisties en in onafhanklike selfstandige plaaslike kerke gelewe het.

Daar is ook andere wat van mening is dat die beleving van kerkverband nie tot die wese van die kerk nie, maar tot die welwese daarvan behoort (vgl. byvoorbeeld Heyns, 1977, pp.173-174), en dat dit hoogstens prakties wenslik sou wees dat kerke saamwerk en onderling hulp sal betoon. Ridderbos (1966, p.535) toon tereg aan dat dit tot die wese van die kerk behoort dat kerke hulle eenheid in Christus ook op sigbare en konkrete wyse met mekaar sal belewe.

Aangesien die kerk wesenlik aan, heilige, algemene en apostoliese kerk is, is dit nie vreemd nie dat die kerke van die begin af hul eenheidsband met mekaar belewe het.

Dit is opvallend hoe Christus as die Hoof van die kerk reëlings verorden het vir die regering, organisasie en opbou van die kerk. Sonder om breedvoerig daarop in te gaan (vgl. vollediger uiteensetting, Du Plooy, 1982, pp.187-198), noem ons slegs enkele relevante feite:

* God het sy Woord en Gees gegee en daarmee die kerk toegerus om onder leiding van die onlosmaaklike werking van Woord en Gees opgebou te word (vgl. Bavinck, 1903, pp.46 e.v.);

* Christus openbaar Homself telkens as die groot Gewer — Gewer van genadegawes en dienste; met die gawe van die Heilige Gees as die groot krag (dunamis) in die kerk en gepaardgaande gawes, dienste, kragte en werkinge vul Hy die kerk met dinamiese krag. Dit alles het God "in die kerk gestel" (1 Kor. 12 : 28) tot toerusting en opbou (Ef. 4 : 11 e.v.). Op hierdie wyse het God self 'n bepaalde kerk-organisasie gegee (vgl. Du Plooy, 1982, pp.189-190).

* Onder leiding van die apostels is die kerke tot selfstandigheid gelei, en het die een liggaam van Christus oral oor die ekumene gelokaliseer waarin die Woord verkondig is, sakramente bedien is en die tug toegepas is. Daar waar dit gebeur het, was die swaartepunt van die kerk, en is gelowiges opgebou en toegerus.

* By alles moet in gedagte gehou word dat God nie elke kerk of 'n groep plaaslike kerke in 'n bepaalde land of streek apart gaan organiseer het nie. Van die begin af het Jesus gesê dat Hy sy kerk,

dit is die universele kerk, sal bou (Mt. 16 : 18). Daarvoor het die verhoogde Christus ook die charismata en diakoniai in die universele kerk gegee (vgl. 1 Kor. 12 : 28 en Ef. 4 : 11 e.v. — Bavinck, IV, 1930, p.313; Grosheide, 1960, pp.66-69; Rengstorf, 1968, p.423). Die universele kerk moet gebou word; daar moet een gedrag in die een kerk in die wêreld wees (1 Tim. 3 : 15; Ridderbos, 1967, p. p.102); die voorskrifte van Paulus geld nie net vir sekere kerke nie, maar vir al die kerke te alle tye (1 Kor. 2 : 17; 7 : 17; 14 : 33).

* Dit is opmerklik dat Paulus in 1 Korintiërs 12 : 28 ev. en in Efesiërs 4 : 11 e.v. al die gawes en ampte op een lyn plaas. Daar was natuurlik funksionele verskille tussen die dienste, maar die gerigtheid van die dienste bly dieselfde. Die gemeenskaplike tussen al die dienste is dat almal gawes van een Hoof in een kerk is. Daarom is geen diens gebonde om hulle gawes en dienste slegs plaaslik aan te wend nie, hoewel sommige dienste, anders as die eerste amp van apostels, baie duidelik aan plaaslike kerke verbonde was.

* Diakoniologies gesien is kerke verplig om kerkverband met mekaar te belewe: deur die dienste in die kerke word die kerk van Christus sowel plaaslik as universeel gedien en gebou; die ampte werk primêr plaaslik, maar soms ook gesamentlik in kerkverband. Die bedoeling van Christus was dus onder meer 'n diakoniologiese eenheid tussen kerke.

* Net soos wat Christus die diakoniai gegee het, het Hy ook die dienste geroep en met die Heilige Gees toegerus om sy Woord in die hele wêreld te verkondig. Dit het daartoe gelei dat al die kerke wat deur die bediening van die Koningswoord ontstaan het, die Ou Testament en die Nuwe Testamentiese geskrifte as kanoniek bely het, en juis daarin hulle grondliggende eenheid met mekaar ervaar het. Ons kan dit 'n bibliologiese eenheid noem — 'n eenheid wat tegelyk 'n voorwaarde is vir die eenheid in kerkverband (vgl. breëre uiteensetting; Du Plooy, 1982, pp.205-209).

* Onder leiding van die Heilige Gees het die bediening van die Woord een sentrale belydenis tot gevolg gehad, naamlik dat Jesus die Christus is, en dat Hy die Here (kurios) is. Dit was die gemeenskaplike belydenis van die kerke, en het hulle as Christene onderskei van die heidene wat die keiser as die kurios vereer het; dit het hulle ook van die Joodse sinagoges wat Christus spoedig 'n vervloeking geag het onderskei. Toe hierdie kofessionele eenheid tussen die kerke deur die toedoen van die Judaïste aangetas is met hulle verwerping van die selfgenoegsaamheid van Christus as die enigste Saligmaker, het dit tot bepaalde dogmata gelei wat die kerke gesamentlik moes onderhou (Hand. 16 : 4 e.v.). Dus, die eenheid in belydenis het tot 'n dogmatologiese eenheid tussen die kerke gelei (vgl. uiteensetting; Du Plooy, 1982, pp.209-214).

In die lig van bogenoemde feite kan gestel word dat die Here van die begin af sorg gedra het dat die kerke op 'n organisatoriese wyse en konkreet met mekaar sal saamlewe en mekaar sal dien.

Nòg die vervolging van die kerk in Jerusalem, nòg die tradisionele haat tussen die Jode en die Samaritane, en ook nie die Joodse nasionalisme kon verhoed dat die eenheid oor nasionale grense en

grense van gevoelens belewe was nie (vgl. Hand. 1-9; ook Du Plooy, 1982, pp.217-224).

Vervolgens wil ons kortliks wys op twee besondere aspekte van die beleving van kerkverband in die Nuwe Testamentiese tyd, naamlik die vergadering waarvan Handeling 15 melding maak, en die insameling van 'n kollekte vir die arm en geteisterde gemeente in Jerusalem.

Handeling verhaal dieselfde strydvraag of probleme as Galasiërs 2, naamlik die manier waarop die gelowiges uit die heidennasie deel het aan die verlossing in Christus, asook die vraag na hul verhouding tot die Godsvolk (Coetzee, 1965, pp.139-140). Dit gaan oor die eenheid in kerkverband tussen kerke met verskillende agtergronde. Die inlywing van die kerke uit die heidene in een kerkverband met die kerke uit die Jode moes nou, op hierdie openbarings-historiese tydstip finaal besleg word. Handeling 15 staan sowel openbarings-histories as kanonies in die boek Handeling besonder sentraal (vgl. Beck, 1974, pp.192 e.v.).

Dit verhaal aan ons hoe 'n dreigende skeur tussen die twee groepe kerke oorbrug is en almal opnuut in dieselfde belydenis vasgebind is dat Jesus Christus die enigste en volkome Saligmaker is (Beck, a.w., p.197).

Handeling 15 verteenwoordig verder ook 'n duidelike oorgangsfase: daar was reeds baie plaaslike kerke, maar die apostels begin op die agtergrond verdwyn terwyl die ouderlinge al meer in elke kerk 'n raad vorm wat die kerke plaaslik regeer en bedien (vgl. Haenchen, 1971, pp.461 e.v.).

By hierdie oorgangsfase van die kerk, is dit opvallend dat die kerke mekaar in 'n vergadering opsoek waartydens daar geleentheid is om in die lig van die Woord, onder leiding van die Heilige Gees en deur die diens van apostels en ouderlinge, die probleme te behandel en daaroor te besluit.

Ons kry hier vir die eerste keer 'n funksionering van die bibliologiese, konfessionele en diakoniologiese eenheidsaspekte wat daar tussen die kerke bestaan het; hier was dit immers die een Woord van God, die een Gees en die belydenis dat Jesus die Christus is, wat deur die diens van die apostels en ouderlinge die vergadering tot sy besluit gelei het. Dit was 'n vergadering wat op grond van die eenheid in geloof en ter wille van die eenheid gehou is.

In Handeling 15 is ons by die wortels van die presbiteriale kerkregering (vgl. Haenchen, 1971, p.462). Hier het ons die illustrasie daarvan dat die kerk deur die Woord en Gees en deur die diens van ampte regeer word; dat kerke mekaar opsoek wanneer sake plaaslik nie afgehandel kan word nie; dat daar geen vaste instituut bo-oor die kerke bestaan wat die kerke voorskryf nie, en dat besluite vas en bindend is wanneer dit op die gesag van die Skrif rus, en onder leiding van die Heilige Gees geneem is (vgl. volledige bespreking van Handeling 15: Du Plooy, 1982, pp.224-241).

Wanneer daar na 'n besondere duidelike voorbeeld van die sigbare en georganiseerde beleving van kerkverband gesoek word, kan dit in die insameling van die kollekte uit die kerke van die heidene vir die kerk in Jerusalem gesien word. Dit was inderdaad 'n

belewning van die eenheid in katolieke en ekumeniese sin; die onderlinge eenheid is ongeag volks- of landsgrense op 'n sigbare en tasbare wyse met mekaar belewe.

Die organisasie van die geldinsameling neem 'n sentrale plek in in die ouer briewe van Paulus, en Skrifgedeeltes wat 'n goeie perspektief daarop bied is veral Handeling 24 : 17, Romeine 15 : 25 tot 28, 1 Korintiërs 16 : 1 en volgende, en 2 Korintiërs 8 en 9.

Terwyl ons in Handeling 15 en Galasiërs 2 nog iets van 'n spanning tussen die kerke uit die Jode en dié uit die heidene bemerk, vind ons in die kollekte-tekste die teendeel: die verhouding tussen die kerke word hierin as 'n liefdesverhouding en as 'n gemeenskapsband gekenskets. Dit gaan ook nie primêr om die kollekte as sodanig nie, maar om die koinônia (Hauck, 1968, p.808). Murray (1979, p.218) maak die mooi opmerking by Romeine 15 : 26: "It was the bond of fellowship existing between the saints that constrained the offering and it was calculated to promote and cement that fellowship".

Die aanleiding tot die insameling van die kollekte waarmee die kerk in Antiochië begin het en later deur al die kerke uit die heidene gevolg is, lê in die swaar hongersnood wat die broeders in Judea getref het (Hand. 11 : 27-30).

Calvyn (1965, p.333) wys daarop dat hierdie hongersnood 'n besondere beskikking van God was waardeur die kerk in Antiochië gestimuleer is om 'n konkrete liefdesband met die kerk in Jerusalem te smee. Daarna het Paulus hom in 'n vergadering in Jerusalem verbind om vanuit die kerke uit die heidene daadwerklik die armoede van die gemeente in Jerusalem te help verlig (Gl. 2 : 9, 10; Bruce, 1979, p.244; Ridderbos, 1979, p.90).

Gegewens dui daarop dat die organisasie van die kollekte ongeveer in die jare 46 tot 48 begin het, en voortgeduur het tot in die jaar 57 toe Paulus dit in Jerusalem gaan afdra het (vgl. Du Plooy, 1982, pp.258 e.v. vir meer agtergrond). Vanuit 'n openbaringshistoriese hoek gesien, was hierdie tien jaar 'n besondere tydperk in die geskiedenis van die jong kerke; dit was die tyd toe baie kerke oraloor ontstaan het, en tegelyk die tydperk van spanning tussen die twee groot groepe uit die Jodendom en heidendom — toe die vraag aktueel was na die deelwording van laasgenoemde in die Godsvolk. In die tien jaar het God die kerke vanuit 'n tyd van spanning en krisis tot een liefdesgemeenskap gelei — tot die belewning van een kerkverband — tot eer van sy Naam en tot die besondere heil van een bepaalde kerk.

Uit die verskeidenheid woorde waarmee Paulus hierdie saak van die geldinsameling beskryf, blyk dit dat dit vir hom om veel meer as net die hydrae gegaan het; die gesindheid tussen die kerke, die liefde en onderlinge eenheid in Christus is veel belangriker. Ons verwys u kortliks na enkele woorde wat Paulus hiervoor gebruik het: * Koinônia (2 Kor. 8 : 4; 9 : 13; Rm. 12 : 13; 15 : 26).

Koinônia kan beskou word as 'n aktiewe liefdesuiting tussen diegene wat lede is van die een liggaam van Christus (vgl. Rm. 12 : 13; Murray, 1979, p.133). By 2 Korintiërs 9 : 13 maak Pop (1962, p.274) die volgende aantekening: "Jeruzalem zal door deze gift het bewijs

in handen krijgen, dat de gemeenten uit de heidenen oecumenisch leven en denken; dat zij zich metterdaad verbonden weten met de moedergemeente en met allen, die de naam van Jezus Christus aanroepen . . . dat haar kinderen zich evenzo van de hechte gemeenschap van het grote kerkelijke gezin bewust zijn" (vgl. ook Grosheide, 1959, p.264 oor eis pantas).

In die woord koinónia het ons 'n Bybelse woord vir dit wat ons tradisioneel kerkverband noem (vgl. Hauck, 1968, pp.807-808). Wanneer ons werklik die betekenis van die woord koinónia deurgrond het, verstaan ons ook wat kerkverband beteken. Ons sou dit selfs in die plek van kerkverband kon gebruik as dit nie was dat die woord koinónia op meer as net die verhouding tussen selfstandige plaaslike kerke gedui het nie.

Paulus noem dit ook 'n charis. Hierdie woord het verskillende aanverwante betekenis, en volgens Grosheide (1959, p.227) maak Paulus juis daarvan gebruik om die ryk begrip na vore te bring. Hiermee sê Paulus dat die insameling van die kollekte nie net 'n koinónia is nie; dit is ook 'n genade, 'n geleentheid van God om aan ander te betoon wat God aan jou bewys het.

* Diakonia (2 Kor. 8 : 4; 9 : 1, 12 en 13).

Die kollekte word voorts as a diakonia (diensbetoning) beskryf, Wie in die gemeenskap met Christus opgeneem is, bevind hom in 'n stroom van diensbetoon (Pop, 1962, pp.239-240).

* Verder noem Paulus dit in 2 Korintiërs 9 : 12 'n leitourgia (= ofergawe aan God self — vgl. Calvyn, 1964, p.125); 'n karpon (= vrug van die geloof en liefde) en 'n eulogia (= seën); (vgl. Rm. 15 : 28; 2 Kor. 9 : 5).

'n Verdere analise van die Skrifgegewens hieroor dui daarop dat al die kerke wat toe bestaan het 'n lewende aandeel in die aksie gehad het. Dit het bepaald 'n katolieke en ekumeniese aangeleentheid geword, en Calvyn (1961, p.315) sê dat geen kerk deur afstande afgeskrik was nie, en dat hulle wat een in die geloof was, naby mekaar was en dat dit meegebring het dat hulle vir mekaar omgee het.

Terwyl dit altyd by baie 'n vraag is of die beleving van kerkverband as 'n verpligte of as 'n vrywillige daad gesien moet word, is dit verhelderend om te sien hoe die kerke ten opsigte van hulle koinónia met die kerk in Jerusalem gereageer het.

Paulus het dit nie op die kerke afgeforseer nie, maar die vryheid en selfstandigheid van die kerke gerespekteer (vgl. Kamp-huis, 1966, p.107).

Jerusalem het ook geen hiërgiesie dwang op die kerk wat van uit hulle gegroei het, geplaas nie, en in die hele aksie bemerk ons niks van die vroeëre tempelbelasting wat na die ander uitgegaan het nie (vgl. Ridderbos, 1959, p.337).

Dit beteken nie dat die kerke eiewillig daarvoor kon besluit nie. In 1 Korintiërs 16 : 1 blyk dit dat Paulus die kerke wel daartoe verplig het, maar dan meer in die sin van dat hy 'n appél op hulle geloof maak (vgl. Delling, 1972, pp.34-35 oor betekenis van diatassó).

In 2 Korintiërs 8 : 3 tot 4 blyk dit dat die kerke van Macedonië hulle op hulle beurt selfs daartoe verplig gevoel het, en in Romeine

15: 26 en volgende is dit duidelik dat die evangelie van Jesus Christus wat aan mense verkondig word, meebring dat die band met hulle in alle opsigte behou word, en daarom as 'n verpligting beskou moet word (vgl. Ridderbos, 1959, p.337).

Wanneer ons na die fynere organisasie van die kollekte kyk, bemerk ons dat daar kleiner en groter verbande van kerke in die een kerkverband meegewerk en gehelp het dat die uiteindelijke gesamentlike bydrae afgedra kon word; eindelik het Paulus en 'n hele verteenwoordigende geselskap van die verskillende kerke te same na Jerusalem gegaan (vgl. Du Plooy, 1982, pp.272-276 vir uiteensetting).

Samevattend kan gestel word dat die beleving van die eenheid in die geloof nie 'n ontwikkeling van die kerk self was nie; dit was ook nie gebore uit menslike inisiatiewe nie. Dit was geleentheid wat God self beskik het, en iets waaraan die kerke gehoorsaam was.

6. ENKELE BEVINDINGS EN SLOTOPMERKINGS

6.1. Die begrippe kerk en kerkverband wortel by die gereformeerde kerkreg ten diepste in die koninkryk van God. Die belydenis dat Jesus die Christus is, dat Hy Koning oor alles en almal is en die geloof in die koninkryk van God het nie net die kerk tot gevolg gehad nie, maar is ook die eintlike saambindende faktor tussen die kerke oor die ganse ekumene.

6.2. Die betekenis en gebruik van die woord kerk in enkelvoud en meervoud asook die wesenseienskappe van die kerk maak die beleving van kerkverband 'n gegewe, 'n noodwendigheid en 'n vereiste.

6.3. Die Nuwe Testamentiese openbaring oor die beleving van die eenheid tussen selfstandige kerke moet as normatief bely word; in die koinónia tussen kerke mag daar geen heerskappyvoering van een bepaalde kerk of individuele amp oor die ander wees nie, aangesien Christus die enigste Hoof van die kerk is. Die Nuwe Testament ken geen oorkoepelende struktuur of instituut oor plaaslike kerke nie, maar kerke is geroep en verplig om hulle ter wille van die welsyn en opbou van die kerke, en in gehoorsaamheid aan Christus in kleiner en groter verband te organiseer. Die doel daarvan is die eer van God en die opbou van die een liggaam van Christus in die wêreld, en sodat elke kerk steeds die merktekens van die ware kerk sal bly vertoon.

6.4. Positief kan gestel word dat ons met die begrip kerkverband uitdrukking wil gee aan die feit dat kerke oor die wêreld en in 'n bepaalde gebied soos een familie met mekaar moet saamlewe, op grond van en ter wille van die sentrale belydenis dat Christus die Koning van die konings is, en sodat sy gesag voor alles gehoorsaam sal word in sy een liggaam in die wêreld. Dit moet soos huisgenote van die geloof wees wat mekaar wil dien en help. Kragtens die dinamiese, organiese en ordelike karakter van die kerk moet dit die karakter van 'n lewende geordende gemeenskap dra waarin elke kerk volledig kerk bly en elke kerk in die geleentheid gestel word

om sy besondere gawe tot nut en saligheid van die ander lede aan te wend.

6.5. Kragtens die wesenseienskappe van die kerk is daar geen grense vir die kerkverband nie; is daar slegs een ekumeniese kerkverband oor taal- en nasionale grense heen, en nie nasionale kerkverbande as opsigselfstaande groothede of institute nie.

6.6. In die lig van bogenoemde moet die volgende ontwikkelinge na die Nuwe Testamentiese tyd as deformatief afgewys word:

6.6.1. Die Rooms Katolieke institusionalisme waarvolgens die kerk een sigbare heilsinstituut geword het — vanweë 'n wanopvatting tussen koninkryk en kerk, vanweë die monargale mag van die biskopamp en vanweë die feit dat die Romeinse reg 'n legalistiese en institusionalistiese invloed op die organisasie van die kerk gehad het (vgl. meer hieroor by Du Plooy, 1982, pp.305-317).

6.6.2. Verder moet die Lutherse landskerkgedagte asook die daaruit voortkomende Kollegialisme waardeur die koninkryk vergeestelik is en die kerk as 'n vrye en gelyke genootskap van individue gesien is, afgewys word (vgl. Du Plooy, 1982, hoofstukke 2 en 6.4.).

6.6.3. Dit het ook reeds duidelik geword dat independentisme 'n sonde is met sy wortels in die houding van die kerk te Korinte, en daarom — ook in sy latere ontwikkeling (vgl. Du Plooy, 1982, pp. 124 e.v.) — as onskriftuurlik afgewys moet word.

6.6.4. Dit is vreemd aan die Nuwe Testament wanneer die “kerkverband” bi-polêr langs, bo of oorkoepelend oor die plaaslike kerk gestel word, en selfs die status of regs persoonlikheid van 'n selfstandige instituut verkry (vgl. Du Plooy, 1982, pp. 373 e.v.).

6.6.5. In aansluiting by 6.6.4. moet die gedagte van volkskerke, soos ons dit onder meer by die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika vind (vgl. a.w., pp.392 e.v.) en die bestaan van selfstandige kerkverbande wat in 'n Federale Raad van die Nederduits Gereformeerde Kerk as familie konsulerend saamwerk afgewys word (vgl. a.w., pp.395 e.v.), Ten opsigte van die strukturele opset in die Gereformeerde Kerk in Suidelike Afrika, sal nader besin moet word, en duideliker riglyne getrek moet word om die eenheid in kerkverband oor nasionale grense heen te belewe (vgl. a.w., pp.399 e.v.).

6.7. Sillevis-Smitt (1910, pp.9-10) het 'n baie ter saaklike opmerking gemaak toe hy gesê het dat “de kiemen eener vaste organisatie van den beginne af gelegd zijn in de forma, waarin de N. Testamentisch Kerk aanstonds tot aanzijn kwam. Gelijk uit een bloemzaad maar één bepaalde bloemsoort opkomen kan, zoo droeg het oorspronkelijke, dat God gaf, datgene in den schoot, wat Hij er in gelegd had, en iets anders kan er niet uit voortkomen”.

6.8. Met groot vrug kan opnuut gekyk word na die ordelike, kerkregtelike reëling van die eenheid in kerkverband gedurende die Reformasie en daarna — soos dit veral in Frankryk en Nederland, in die vlugtelingkerke en nog later deur figure soos Voetius ontplooi en gesistematiseer is (vgl. oorsig hieroor: Du Plooy, 1982, pp.325-381).

BIBLIOGRAFIE

- Bavinck, H. 1903. Roeping en wedergeboorte. Kampen.
- Bavinck, H. 1930. Gereformeerde dogmatiek; Vierde deel; vierde onveranderde druk. Kampen, Kok.
- Bavinck, H. 1968. De katholiciteit van Christendom en kerk. Rede bij de overdracht van het rectoraat van de Theol. School te Kampen, op 18 Dec. 1888. Kampen, Kok.
- Beck, S. H. 1974. The role of the Jerusalem conference in the Acts of the Apostles. Michigan, Xeros University microfilms.
- Berkhof, L. 1969. The history of Christian doctrines, Londen, The Banner of Truth Trust.
- Bouwman, H. 1928. Gereformeerde kerkrecht. Eerste deel. Kampen, Kok.
- Bruce, F. F. 1977. Commentary on the book of Acts; the English text with introduction, exposition and notes. (*In* New London Commentaries. Londen, Marshall, Morgan & Scott).
- Calvyn, J. s.j. Institutie of de onderwijzing in de Christelike religie. Naar de overzetting uit het Latijn en Fransch van W. Corsmannus; onveranderd naar de uitgave van Paulus Aertz van Ravensteijn te Amsterdam A 1650; opnieuw nauwkeurig nagezien, verduidelijkt en overgebracht in de thans gebruikelijke spelling door J. H. Landwehr. Amsterdam, Bottenburg.
- Calvyn, J. 1961. The epistles of Paul the apostle to the Romans and the Thessalonians. (*In* Torrance, D. W. & T. F., red. Calvin's commentaries. Translator R. Mackenzie. Edinburgh/Londen, Oliver and Boyd).
- Calvyn, J. 1964. The second epistle of Paul the apostle to the Corinthians. (*In* Torrance, D. W. & T. F., red., Calvin's commentaries. Translator T. A. Smail. Edinburgh/Londen, Oliver and Boyd).
- Calvyn, J. 1965. The Acts of the Apostles, 1-13. (*In* Torrance, D. W. & T. F., red., Calvin's commentaries, Translators J. W. Fraser and W. J. G. McDonald. Edinburgh/Londen, Oliver and Boyd).
- Coetzee, J. C. 1965. Volk en Godsvolk in die Nuwe Testament; 'n eksegetiese studie. Potchefstroom, Pro Rega (Wetenskaplike bydraes van die P.U. vir C.H.O. Reeks A: Geesteswetenskappe, nr. 21).
- Conzelmann, H. 1969. An outline of the theology of the New Testament. Londen, SCM Press.
- De Boor, W. 1965. Die Apostelgeschichte. Wuppertal, Brockhaus.
- Delling, G. 1972. Tassō — diatassō. (*In* Friedrich, G. red., Theological dictionary of the New Testament, VIII : 27-35. Grand Rapids, Eerdmans).
- Du Plooy, A. le R. 1979. Ekklésia en meerdere vergaderings. Potchefstroom (Ongepubliseerde verhandeling — P.U. vir C.H.O.).
- Du Plooy, A. le R. 1982. Kerkverband. 'n Gereformeerde-kerkregtelike studie. Potchefstroom (Ongepubliseerde proefskrif — P.U. vir C.H.O.).
- Du Toit, D. A. 1978. Koninkryk, kerk en eenheid. NGTT, deel XIX, nr. 2 : 101-114, Maart.
- Duvenage, S. C. W. 1962. Kerk, volk en jeug. Deel 1. Die verhouding van kerk tot volk. Zaandijk, Heijnis. (Proefskrif — Vrije Universiteit te Amsterdam).
- Duvenage, S. C. W. 1969. Die verhouding van kerk en koninkryk. (*In* Du Toit, S., red. Die koninkryk van God. Potchefstroom, Herald, pp.113-132).
- Floor, L. 1969. Die nuwe exodus; representatie en inkorporatie in het

- Nieuwe Testament. Potchefstroom. (Ongepubliseerde proefskrif — P.U. vir C.H.O.)
- Grosheide, F. W. 1955. De brief aan de Hebreë en de brief van Jakobus; tweede, herziene en vermeerderde druk. (In Commentaar op het Nieuwe Testament. Kampen, Kok).
- Grosheide, F. W. 1959. De tweede brief aan de kerk te Korinthe; tweede, herziene druk. (In Commentaar op het Nieuwe Testament. Kampen, Kok).
- Grosheide, F. W. 1960. De brief van Paulus aan de Efesiërs. (In Commentaar op het Nieuwe Testament. Kampen, Kok).
- Haenchen, E. 1971. The Acts of the Apostles. Oxford, Basil Blackwell. (Translated from the 14th German edition (1965) by permission of Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen, by Bernard Noble and Gerald Shinn, under supervision of Hugh Anderson, and with the translation revised and brought up to date by R. McL. Wilson).
- Heyns, J. A. 1977. Die kerk Pretoria, N. G. Kerkboekhandel.
- Jonker, W. D. 1977. Die unieke karakter van die kerk. In *die Skriflig*, 11(43) : 4-13, September.
- Kamphuis, J. 1966. Verkenningen III; opstellen over Kerk en kerkrecht. Goes, Oosterhaan & le Cointre.
- Kung, H. 1971. The church. Londen.
- Kung, H. 1967. De kerk. Antwerpen/Hilversum. (Uit Duits vertaal deur Hans Wagemans).
- Kuyper, A. s. j. Societas ecclesiae. (In dictaten dogmatiek. College dictaat van een der studenten. Niet in den handel; tweede druk. Kampen, Kok).
- Lindijer, C. H. 1962. Kerk en koninkrijk. Amsterdam, Ten Have.
- Minear, P. S. 1960. Images of the church in the New Testament. Philadelphia.
- Murray, J. 1979. The epistle to the Romans; the English text with introduction, exposition and notes. (In Bruce, F. F. red. The New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids, Eerdmans).
- Pelser, P. J. 1976. Die roeping tot sigbaarmaking van die kerk. Potchefstroom. (Proefskrif — P.U. vir C.H.O.).
- Plöchl, W. M. 1960. Geschichte des Kirchenrechts, Band 1; zweite, erweiterte Auflage. Wien/München, Herold.
- Pont, A. 1981. Die historiese agtergronde van ons kerklike reg. Pretoria/Kaapstad, HAUM. (Akademiese handboeke, deel 1).
- Pop, F. J. 1962. De tweede brief van Paulus aan de Corinthiërs. Nijkerk, Callenbach. (In De prediking van het Nieuwe Testament).
- Pop, F. J. 1965. Die eerste brief van Paulus aan de Corinthiërs. Nijkerk, Callenbach. (In De prediking van het Nieuwe Testament).
- Rengstorff, K. H. 1968. Apostolos. (In Kittel, G. red. Theological dictionary of the New Testament, I : 407-445. Grand Rapids, Eerdmans).
- Ridderbos, H. 1959. Aan de Romeinen. (In Commentaar op het Nieuwe Testament. Kampen, Kok).
- Ridderbos, H. 1966. Paulus; ontwerp van zijn theologie. Kampen, Kok.
- Ridderbos, H. 1972. De komst van het koninkrijk; Jezus' prediking volgens de synoptische evangeliën; tweede onveranderde druk. Kampen, Kok.
- Ridderbos, H. N. 1957. When the time had fully come; studies in New Testament theology. Grand Rapids, Eerdmans.
- Ridderbos, H. N. 1979. The epistle of Paul to the churches of Galatia; the

- English text with introduction, exposition and notes. Translation from the Dutch by H. Zylstra. (In Bruce, F. F., red. *The New International Commentary on the New Testament*. Grand Rapids, Eerdmans).
- Roberts, J. H. 1979. Die kerk as liggaam van Christus. (In Viljoen, A. C., red. *Ekumene onder die Suiderkruis*. Pretoria, Universiteit van Suid-Afrika, pp.92-106).
- Runia, K. 1963. The unity of the church according to the New Testament. *The reformed theological review*, vol. XXII, no. 3: 77-89, October.
- Sadler, T. H. N. 1979. Die kerklike tughandeling. Pretoria. NG Kerk boekhandel.
- Schlaich, K. 1969. *Jus Ecclesiasticum* band 8. Kollegiaetheorie Kirche, Recht und Staat in der Aufklärung. München, Universal.
- Schmidt, K. L. 1968. Basileus, basileia. (In Kittel, G. red. *Theological dictionary of the New Testament*, I: 564-593. Grand Rapids, Eerdmans).
- Schmidt, K. L. Ekklésia. (In Kittel, G. red. *Theological dictionary of the New Testament*, III: 501-536. Grand Rapids, Eerdmans).
- Schrage, W. 1971. Sunagógé. (In Friedrich, G. red. *Theological dictionary of the New Testament*, VII: 798-841. Grand Rapids, Eerdmans).
- Sillevis Smitt, P. A. E. 1910. De organisatie van de Christelijke kerk in den apostolischen tijd. Rotterdam, De Vries.
- Snyman, W. J. & Floor, L. 1969. Die koninkryk van God in die Nuwe Testament. (In Du Toit, S. red. *Die koninkryk van God*. Potchefstroom, Herald, pp.34-58).
- Snyman, W. J. 1977. Nuwe en ou dinge "Uit die skat van die koninkryk". Versamel en aan hom opgedra deur sy oud-studente by geleentheid van sy sewentigste verjaarsdag. Red. P. C. Snyman. Potchefstroom, Pro Rege. (Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, Publikasiereeks, nr. 56).
- Spoelstra, B. 1980. Calvin se kerkreg en invloed op kerke in S.A. (Ongepubliseerde referaat te Calvynkongres — Pretoria).
- Theron, P. F. 1978. Die ekklesia as kosmies-eskatologiese teken — die eenheid van die kerk as "profesie" van die eskatologiese vrede. Pretoria, NG Kerkboekhandel.
- Tussenkerklike Kommissie; die Afrikaanse Susterskerke; Handeling 1958-1977. 1977. (In opdrag van die Tussenkerklike Kommissie).
- Van der Linde, G. P. L. 1965. Die grondbeginsels van die presbiteriale kerkregeringstelsel. Potchefstroom, Pro Rege.
- Van der Walt, J. J. 1976. Christus as Hoof van die kerk en die presbiteriale kerkregering. Potchefstroom, Pro Rege.
- Van der Walt, T. 1962. Die koninkryk van God — naby! Kampen, Kok. (Proefskrif — Theologiese Hogeschool te Kampen).
- Van Wyk, J. H. 1968. Hoeveel kerkbegrippe is by ons in swang? *In die Skriflig*, 2(7): 12-26, Augustus-September.
- Visser, J. 1978. Nuwe Testamentiese fundering van die kerklike tug. Potchefstroom. (Ongepubliseerde verhandeling — P.U. vir C.H.O.).